

رابطه ادراک دانشجویان شاهد از جو تحصیلی، ویژگی‌های فردی و خانوادگی آن‌ها با سازگاری اجتماعی^۱

نویسندگان: عباس رحیمی نژاد^{۱*}، محمد خدایاری فرد^۲، یاسمین عابدینی^۳ و محسن پاک‌نژاد^۴

۱. استادیار روان‌شناسی دانشگاه تهران

۲. استاد روان‌شناسی دانشگاه تهران

۳. استادیار روان‌شناسی دانشگاه اصفهان

۴. استادیار پژوهشی جهاد دانشگاهی واحد تهران

* Email: arahimir@ut.ac.ir

چکیده

هدف پژوهش حاضر تعیین رابطه ادراک دانشجویان شاهد از جو تحصیلی و نیز ویژگی‌های فردی و خانوادگی آنها با سازگاری اجتماعی است. آزمودنی‌های پژوهش حاضر ۳۱۵ دانشجوی دختر و پسر شاهد هستند که با استفاده از روش نمونه‌گیری طبقه‌ای با اختصاص متناسب از میان کلیه دانشجویان دانشگاه‌های شهر تهران انتخاب شده‌اند. ابزارهای مورد استفاده در این پژوهش شامل پرسشنامه شخصیتی کالیفرنیا و پرسشنامه محقق ساخته جهت سنجش ادراک دانشجویان از جو تحصیلی و ویژگی‌های جمعیت‌شناختی دانشجویان شاهد است. داده‌ها با استفاده از رگرسیون سلسله مراتبی مورد تجزیه و تحلیل قرار گرفتند. نتایج نشان داد که رضایت دانشجویان از سهمیه شاهد، نظر مثبت سایر دانشجویان به دانشجویان شاهد، نحوه برخورد اساتید و تاهل دانشجویان شاهد پیش‌بینی‌کننده‌های سازگاری اجتماعی دانشجویان شاهد است. بین متغیرهای خانوادگی دانشجویان مانند ازدواج مجدد مادر و سازگاری اجتماعی دانشجویان شاهد رابطه معناداری مشاهده نشد. علل احتمالی عدم ارتباط معنادار متغیرهای خانوادگی نظیر ازدواج مجدد مادر با سازگاری اجتماعی دانشجویان شاهد مورد بحث قرار گرفته است.

کلیدواژه‌ها: دانشجویان شاهد، سازگاری اجتماعی، ویژگی‌های فردی، رضایت از سهمیه شاهد، ادراک از جو تحصیلی.

روان‌شناسی بالینی و شخصیت

دانشور
و نشر

• دریافت مقاله: ۸۸/۳/۱۸

• پذیرش مقاله: ۸۹/۱۲/۱۸

*Scientific-Research Journal
Of Shahed University
twentieth Year, No.9
Autumn & Winter
2013-2014*

Clinical Psy & Personality

دوفصلنامه علمی-پژوهشی
دانشگاه شاهد
سال بیستم - دوره جدید
شماره ۹
پاییز و زمستان ۱۳۹۲

۱. این مقاله بخشی از پژوهشی است تحت عنوان " بررسی عوامل مؤثر بر سازگاری اجتماعی دانشجویان شاهد و غیرشاهد" که با حمایت مالی بنیاد شهید انقلاب اسلامی و دانشگاه تهران صورت گرفته است.

مقدمه

ورود به دانشگاه برای جوانان موفقیت تلقی می‌شود. علی‌رغم احساس موفقیت از پذیرش در دانشگاه، ورود به این محیط جدید نیز می‌تواند مشکلات سازگاری به همراه داشته باشد. به گونه‌ای که لئونگ و بنز ورود به دانشگاه را تجربه‌ای استرس‌زا می‌دانند [۱]. دانشجویان با استرس‌های متعددی مانند تکالیف، امتحان و مطالعه برای آن، نوشتن گزارش‌های تحقیقی و مشارکت در کلاس روبرو می‌شوند که افراد غیر دانشجوی با آن سروکار ندارند [۲]. سودا در بررسی پیشینه خود به مطالعه هامن در خصوص با مطالعه دو گروه از دانشجویان بر اساس مقیاس افسردگی بک پرداخته کرده است. نتیجه این پژوهش به رابطه استرس‌های روزمره دانشجویی و افسردگی اشاره دارد. این یافته نشان می‌دهد که افسردگی دانشجویان ناشی از شناخت سوگیرانه نسبت به خود، محیط و آینده است [۳]. سازگاری اجتماعی دانشجویان نیز متأثر از عوامل تحصیلی و غیر تحصیلی است، بخصوص مطالعات مشخص کرده‌اند که پذیرش اجتماعی بوسیله مدرسین و همکلاسی‌ها منجر به پیامدهای سازگارانه متفاوتی در این دوره شده است [۴].

در مورد نظر منفی سایر دانشجویان نسبت به دانشجویان شاهد مطالعه خاصی صورت نگرفته است. البته برخی از مطالعات حاکی از عدم تفاوت اعتماد به خود در دانشجویان شاهد و غیرشاهد در شهرستان زاهدان بوده است [۵]. اما اینکه واقعاً دانشجویان عادی نسبت به دانشجویان شاهد چه نظری دارند، تا حدود زیادی جنبه ادراکی دارد که به خوش‌بینی و بدبینی دانشجویان شاهد نیز می‌تواند بستگی داشته باشد.

موضوع برداشت مثبت و منفی دانشجویان از دیگران توسط چانگ، سانا و یانگ [۶] مورد بررسی قرار گرفته است. آن‌ها ضمن بررسی پیشینه رابطه خوش‌بینی (انتظار پیامد مثبت) و بدبینی (انتظار پیامد منفی) با رضایت از زندگی و افسردگی دانشجویان، توجه پژوهشگران به بررسی رابطه خوش‌بینی و بدبینی با سازگاری روان‌شناختی را معطوف کردند. برای مثال، چانگ و دی

زوریلا^۱ به نقل از منبع [۶] در مطالعه‌ای بین خوش‌بینی با رضایت بیشتر از زندگی ارتباط مثبت و بین بدبینی با نشانگان بیشتر افسردگی رابطه مثبتی مشاهده کرد.

در مطالعه‌ای بین فرهنگی روی دانشجویان کره‌ای و آمریکایی بین خوش‌بینی با خلق مثبت و رضایت از زندگی همبستگی مثبت و بین خوش‌بینی و افسردگی همبستگی منفی و بین بدبینی با خلق منفی و افسردگی همبستگی مثبت و در نهایت بین بدبینی با رضایت از زندگی همبستگی منفی معنادار به دست آمد [۶].

از طرفی اعتقاد بر این است که خانواده نیز یکی از محوری‌ترین محیط‌های تربیتی است که در حفظ سلامت روانی، اجتماعی و جسمانی فرزندان نقش مهمی دارد. البته یکی از عواملی که ساختار خانواده را با خطر جدی روبرو ساخته است، فقدان یکی از والدین است که می‌تواند در اثر اتفاقاتی چون طلاق، مرگ یا جنگ ایجاد شود و تأثیرات نامطلوبی بر فرزندان بگذارد. نتایج تحقیق گایدیو بالدی، پری و کلمینشاو [۷] نشان داد که توانایی‌های شناختی دختران و پسران به خصوص مهارت‌های حل مسئله و مهارت‌های کیفی آنان به نحو بارزی تحت تأثیر غیبت پدر قرار می‌گیرد. کودکانی که در خانواده‌هایی زندگی می‌کنند که پدر به دلایلی غایب است در مقایسه با کودکانی که با پدر و مادر خود زندگی می‌کنند در مدرسه عملکرد ضعیف‌تری دارند، در آزمون‌های هوشی و پیشرفت ضعیف‌ترند و در کلاس درس بیشتر اختلال ایجاد می‌کنند و دچار بی‌توجهی و حواس‌پرتی می‌شوند.

پژوهش‌های خارجی حاکی از تأثیر مثبت ناپداری و نامادری بر سازگاری پسران، ولی تأثیر منفی بر سازگاری دختران بوده است. برای مثال، هترینگتون، کاکس و کاکس، [۸] نشان داده‌اند که تأثیر ازدواج مجدد مادر بر فرزندان، وابسته به سن و جنسیت آنان است. تفاوت این تأثیر به نحوی است که کودکان خردسال‌تر و نوجوانان، در مقایسه با کودکان بین ۹ تا ۱۲ سال با موقعیت جدید بهتر سازگار می‌شوند. هم‌چنین تحقیق سانتراک و وارشاک

1. D'zurilla

جنسیت فرزندان شاهد مورد بررسی قرار داده‌اند به نتایج دیگری دست یافته‌اند. برای مثال، رحیمی [۱۳] در مطالعه‌ای ناسازگاری‌های خانوادگی فرزندان دختر و پسر شاهد مشغول به تحصیل در مقطع متوسطه شهرستان بیرجند را مورد بررسی قرار داد. او دریافت که بین وجود ناپدیری و ناسازگاری اجتماعی دانش‌آموزان پسر شاهد رابطه مثبت و معناداری وجود دارد. عسگری [۱۴] در پژوهشی تعدادی از دانش‌آموزان شاهد دبیرستانی و مادران آنها را مورد مطالعه قرار داد و تأثیر ازدواج مجدد همسران شهدا را بر وضعیت روانی-اجتماعی آنها و بر سازگاری و وضعیت تحصیلی فرزندانشان مورد بررسی قرار داد. نتایج این پژوهش نشان داد که ازدواج مجدد همسران شاهد با کاهش وسواس فکری-عملی، حساسیت در روابط متقابل، ترس مرضی، افکار پارانوئیدی، اضطراب و افسردگی در آنان رابطه معناداری دارد. به عبارت دیگر نتایج این پژوهش حاکی از ارتباط مثبت بین ازدواج مجدد همسران شاهد و سلامت روانی در آنان است. با این حال ازدواج مجدد همسران شاهد با وضعیت روانی و سازگاری اجتماعی فرزندان آنان هیچگونه رابطه‌ای نداشت. از طرفی، مشاهده شد که بین ازدواج مجدد مادر و کاهش عملکرد تحصیلی فرزندان شاهد رابطه مثبت و معناداری وجود دارد. یافته‌های مویدی [۱۵] نیز حاکی از تأثیر مثبت ازدواج مجدد برای همسران شاهد، ولی تأثیر منفی بر عملکرد تحصیلی فرزندان شاهد ۱۲ تا ۱۶ ساله داشته است.

برخی از پژوهش‌های انجام شده مانند تحقیق جهاد دانشگاهی اهواز [۱۶] در دوران کودکی فرزندان شاهد حاکی است که فرزندان شاهد ۱۰ تا ۱۵ ساله دچار انزوایی بوده‌اند. از سوی دیگر، تحقیق داج [۱۷] بیانگر عدم تفاوت معنی‌دار گروه سنی دانش‌آموزان شاهد و غیرشاهد ۱۵ تا ۱۸ ساله شهر مریوان در زمینه اختلالات رفتاری و حرمت خود بوده است. نتیجه دیگر این تحقیق حاکی است بین فرزندان شاهدی که مادران آنها ازدواج مجدد داشته و آن‌هایی که ازدواج مجدد نداشته‌اند نیز تفاوتی در حرمت خود و اختلالات رفتاری دیده نشد.

[۹] نشان داد که پسرچه‌های بین ۶ تا ۱۱ سال که با ناپدیری زندگی می‌کردند، در مقایسه با آنهایی که با مادر به تنهایی زندگی می‌کردند، رفتار بالغانه‌تری داشتند، سازگارتر بودند و کفایت و مهارت اجتماعی بیشتری داشتند. این نتایج مثبت احتمالاً از آنجا ناشی می‌شود که بسیاری از پسرچه‌ها از داشتن ناپدیری جدید خوشحال می‌شوند و غالباً به او دل بسته می‌شوند؛ [۱۰] علاوه بر این، ناپدیری‌ها معمولاً با کفایت‌اند و به فرزندخواندگان توجه می‌کنند. افزون بر آن، مادرانی که ازدواج مجدد می‌کنند معمولاً در مقایسه با مادرانی که ازدواج مجدد نکرده‌اند شادترند و احساس امنیت بیشتری می‌کنند و از آنجا که حجم کار و مشکلات مالی آنان کمتر می‌شود، کمتر احساس تنهایی می‌کنند و وقت و انرژی بیشتری را صرف فرزندان خود می‌کنند. از این رو، آنان از لحاظ ذهنی فعال‌ترند و بیشتر احساساتشان را به خصوص نسبت به پسرانشان ابراز می‌کنند. در مورد دختران وضعیت متفاوت است. تحقیقات نشان داده‌اند که دخترانی که ناپدیری دارند چندان وضعیت مناسبی ندارند و در مقایسه با دخترانی که با خانواده‌های معمولی زندگی می‌کنند اضطراب بیشتری دارند [۱۱].

پژوهش‌های انجام شده در داخل کشور نشان می‌دهد که سازگاری فرزندان پس از ازدواج مجدد مادر، فقط وابسته به سن و جنسیت آنان نیست، بلکه به شخصیت، علاقه به کودک، نگرش‌ها و شیوه فرزندپروری والدین آن‌ها نیز بستگی دارد. البته نتایج تحقیقات انجام گرفته در مورد فرزندان شاهدی که مادران آنها ازدواج مجدد داشته‌اند چندان یکسان نیست. حیدری [۱۲] عوامل روانی، اجتماعی و آموزشی مؤثر بر وضعیت تحصیلی و روان‌شناختی دانش‌آموزان شاهد دبیرستانی را در همدان مورد بررسی قرار داد و دریافت که اگرچه میزان افسردگی و شکست تحصیلی دانش‌آموزان شاهد بیشتر از دانش‌آموزان عادی بود، اما ازدواج مجدد مادر هیچ‌گونه رابطه معناداری با وضعیت تحصیلی، حرمت خود و افسردگی دانش‌آموزان شاهد نداشت. با این حال تحقیقاتی که تأثیر ازدواج مجدد مادر را با توجه به

ابزار تحقیق

پرسشنامه‌های مورد استفاده جهت جمع‌آوری داده‌ها شامل موارد زیر است:

- ۱) پرسشنامه شخصیتی کالیفرنیا
- ۲) پرسشنامه محقق ساخته ویژگی‌های فردی، خانوادگی و ادراک از جو تحصیلی

۱) آزمون شخصیت کالیفرنیا

از این آزمون به منظور سنجش سازگاری اجتماعی دانشجویان استفاده شد. این آزمون توسط تورپ، کلارک و تیگز به نقل از [۱۹] تهیه و تدوین شده است. آزمون دارای دو بخش عمده سازگاری فردی و سازگاری اجتماعی است که در پژوهش حاضر از بخش سازگاری اجتماعی آن استفاده شده است. این بخش از آزمون دارای ۹ سوال و ۶ خرده مقیاس است که عبارتند از: ۱) قالب‌های اجتماعی، ۲) مهارت‌های اجتماعی، ۳) گرایش‌های ضداجتماعی، ۴) روابط خانوادگی، ۵) روابط تحصیلی و مدرسه‌ای و ۶) روابط اجتماعی. کلیه سوال‌های آزمون به صورت بلی (نمره ۱) و خیر (نمره صفر) نمره‌گذاری می‌شوند. در پژوهش حاضر جهت بررسی روایی^۱ این آزمون از روش تحلیل عاملی با مؤلفه اصلی و چرخش واریماکس استفاده شده است. نتایج این تحلیل عاملی نشان‌دهنده وجود شش عامل است که در مجموع با یکدیگر ۶۸ درصد از واریانس کل را تبیین کرده‌اند. شاخص کفایت نمونه برداری^۲ نیز برابر با ۰/۹۹ بود که نشان‌دهنده کفایت نمونه برداری پژوهش است. اعتبار^۳ این آزمون با استفاده از محاسبه ضریب آلفای کرونباخ مورد بررسی قرار گرفته است و مقدار ضریب آلفای به دست آمده برابر با $\alpha = 0/98$ بوده که نشان‌دهنده همسانی درونی مطلوب آزمون است.

رابطه سن شهادت پدر و نیز سن ازدواج مجدد مادران فرزندان شاهد با سازگاری اجتماعی آن‌ها در سن دانشجویی کمتر مورد توجه قرار گرفته است. البته یافته‌های روشن [۱۸] حاکی از اضطراب و افسردگی بیشتر دانشجویان شاهد نسبت به دانشجویان غیرشاهد شهر تهران است.

مسئله پژوهش حاضر بررسی رابطه ادراک دانشجویان شاهد از جو روانی دانشگاه (مورد پذیرش قرارگرفتن دانشجویان شاهد توسط سایر دانشجویان و اساتید)، ویژگی‌های فردی و خانوادگی آنان با سازگاری اجتماعی آنها است. ادبیات مرتبط با برداشت دانشجویان از جو روانی دانشکده مانند خوش‌بینی و بدبینی دانشجویان، تأثیر عوامل خانوادگی نظیر ازدواج مجدد مادر و عوامل فردی فرزندان شاهد و همچنین تأثیر فقدان پدر و ارتباط آن با سلامت روانی مورد بررسی قرار گرفت. در اینجا لازم است اشاره شود که جهت بررسی برداشت مثبت و یا منفی دانشجویان از جو تحصیلی، ابتدا مواردی مانند نظر مثبت سایر دانشجویان نسبت به دانشجویان شاهد، نحوه برخورد اساتید با دانشجویان شاهد و ناراحت‌شدن و یا ناراحت‌نشدن دیگران از اطلاع از سهمیه شاهد دانشجویی، مورد بررسی قرار گرفته و سپس رابطه آن‌ها با سازگاری اجتماعی دانشجویان مورد سنجش قرار گرفته است.

روش

طرح پژوهش

طرح پژوهش حاضر از نوع پیمایشی با روش آماری همبستگی و رگرسیون است.

آزمودنی

نمونه پژوهش حاضر متشکل از تعداد ۳۱۵ نفر دانشجوی شاهد (۱۶۸ دختر و ۱۴۷ پسر) دانشگاه‌های شهر تهران است که با استفاده از روش نمونه‌گیری طبقه‌ای با اختصاص متناسب از میان کلیه دانشجویان مشغول به تحصیل در دانشگاه‌های شهر تهران انتخاب شدند.

1. validity
2. Kmo= Kaiser-Meyer- Olkin
3. reliability

۲ پرسشنامه محقق ساخته ویژگی‌های خانوادگی،

فردی و ادراک جو تحصیلی

به منظور سنجش ویژگی‌های خانوادگی و دیدگاه آزمودنی‌ها در مورد پذیرفته شدن به عنوان دانشجوی شاهد در دانشگاه از پرسشنامه محقق ساخته استفاده شد. این پرسشنامه شامل دو بخش است. بخش اول حاوی سوال‌هایی است که اطلاعات جمعیت شناختی و خانوادگی دانشجویان را مشخص می‌نماید؛ نظیر سن دانشجو در هنگام شهادت پدر و ازدواج مجدد مادر پس از شهادت پدر. بخش دوم از پنج سوال تشکیل شده است که هدف آن سنجش برداشت دانشجویان از جو دانشگاه در خصوص پذیرش یا عدم پذیرش دانشجویان شاهد توسط سایر دانشجویان و اساتید است. این سوال‌ها به صورت بلی و خیر طراحی و به صورت کدگذاری مصنوعی^۱ در محاسبات در نظر گرفته شده‌اند. مجموع ابزارهای پژوهش به صورت گروهی روی آزمودنی‌ها اجرا شدند. با توجه به اینکه سوالات مذکور جنبه نظرسنجی داشته است اعتبار و روائی آن مورد مطالعه قرار نگرفته است. در تحلیل‌های آماری رابطه تک‌تک سوالات نظرسنجی با سازگاری مورد مطالعه همبستگی قرار گرفته است.

شیوه تحلیل داده‌ها

برای تحلیل داده‌ها علاوه بر آماره‌های توصیفی فراوانی و درصد و میانگین و انحراف معیار از تحلیل رگرسیون چندمتغیره با روش سلسله مراتبی استفاده شد.

نتایج

۱) ویژگی‌های جمعیت شناختی و ادراک دانشجویان شاهد از جو تحصیلی

جدول ۱ ویژگی‌های جمعیت شناختی دانشجویان شاهد شامل تاهل، جنسیت، مقطع ورشته تحصیلی، وضعیت ازدواج مادر، سن فعلی دانشجو و سن او در هنگام شهادت پدر را نشان می‌دهد. همان گونه که

مشاهده می‌شود اکثر دانشجویان شاهد (۹۲/۷ درصد) مورد مطالعه در مقطع کارشناسی و بقیه در سایر مقاطع تحصیل می‌کنند. از نظر رشته‌های تحصیلی نیز ۶۱ درصد در رشته‌های علوم انسانی، ۱۹ درصد در رشته‌های فنی-مهندسی و ۱۰/۲ درصد آنها در رشته‌های پزشکی و بقیه در سایر رشته‌ها مشغول به تحصیل هستند. همچنین ۳۱/۱ درصد از مادر دانشجویان شاهد پس از شهادت پدر ازدواج مجدد داشته و ۶۶/۱ درصد آنها بعد از شهادت پدر ازدواج نکرده‌اند.

جدول شماره ۲ وضعیت ادراک دانشجوی شاهد از جو تحصیلی را ارائه می‌دهد. بنا بر مندرجات ارائه شده در جدول ۴، ۴۱/۹ درصد از دانشجویان شاهد اظهار کرده‌اند از این که سایر دانشجویان مطلع شوند که آن‌ها دانشجوی شاهد هستند، ناراحت می‌شوند و ۵۸/۱ درصد اظهار کرده‌اند که از این موضوع ناراحت نمی‌شوند؛ ۷۳ درصد آنان اظهار کرده‌اند که سایر دانشجویان نسبت به دانشجویان شاهد نظر مثبت دارند؛ در حالی که ۲۷ درصد آنان خلاف این اعتقاد را دارند؛ ۴۸/۴ درصد آنان اظهار کرده‌اند که اساتید برخورد خوبی با آنان دارند و ۵۱/۶ درصد خلاف این اعتقاد را دارند؛ ۵۶/۶ درصد اظهار کرده‌اند که سایر دانشجویان روابط خوبی با آنان دارند و ۴۳/۴ درصد خلاف آن را اظهار کرده‌اند. ۵۷/۴ درصد آنان اعتقاد دارند که پیشرفت تحصیلی آنان همانند دانشجویان عادی است و ۴۲/۶ درصد معتقدند که پیشرفت تحصیلی کمتری از دانشجویان عادی دارند.

۲) یافته‌های عوامل مرتبط با سازگاری اجتماعی دانشجویان

به منظور بررسی رابطه متغیرهای پژوهش با سازگاری اجتماعی دانشجویان به ترتیب رضایت از سهمیه شاهد، نظر مثبت دانشجویان عادی نسبت به دانشجویان شاهد، برخورد اساتید با دانشجویان شاهد و رشته تحصیلی علوم انسانی در برابر سایر رشته‌ها به عنوان متغیرهای برداشت دانشجویان شاهد از جو تحصیلی (مدل ۱ در رگرسیون)،

1 . dummy coding

جدول ۱. ویژگی‌های جمعیت شناختی دانشجویان شاهد (حجم نمونه ۳۱۵ نفر)

درصد	فراوانی	شاخص‌های آماری		
		ویژگی		
۸۴/۲	۲۷۲	مجرد	وضعیت تأهل دانشجویان	
۱۴/۲	۴۶	متأهل		
۵۳/۳	۱۶۸	دختر	جنسیت	
۴۶/۷	۱۴۷	پسر		
۰/۵	۲	کاردانی	مقطع تحصیلی	
۹۲/۷	۲۹۰	کارشناسی		
۲/۳	۸	کارشناسی ارشد غیرپزشکی		
۴/۵	۱۵	کارشناسی ارشد پزشکی		
۶۱	۱۹۳	انسانی	رشته تحصیلی	
۵	۱۸	پایه		
۱۹	۶۰	فنی- مهندسی		
۱۰/۲	۳۲	پزشکی و رشته‌های وابسته		
۰/۳	۱	هنر		
۱/۲	۴	کشاورزی		
۲/۳	۷	سایر موارد		
۱	۳	بی‌جواب		
۳۱/۱	۹۸	ازدواج مجدد		وضعیت ازدواج مادر
۶۶/۱	۲۰۸	عدم ازدواج مجدد مادر		
۲/۸	۹	بدون پاسخ		
		میانگین ۲۲/۲ سال و انحراف معیار ۲/۶۶		سن فعلی دانشجویان
		میانگین ۳ سال با انحراف معیار ۲/۷		سن هنگام شهادت پدر

- متغیر وابسته سازگاری اجتماعی
 a- مقدار R متغیرهای مدل ۱
 b- مقدار R متغیرهای مدل ۱ و ۲
 c- مقدار R متغیرهای مدل ۱ و ۲ و ۳
 مقدار ضریب رگرسیون مدل ۱ برابر ۰/۲۸ برای متغیرهای

سن دانشجویان هنگام شهادت پدر، ازدواج مجدد مادر، تحصیلات پدر و تحصیلات مادر به عنوان متغیرهای خانوادگی دانشجویان (مدل ۲ در رگرسیون) و تأهل دانشجویان، جنسیت دانشجویان و سن فعلی نیز به عنوان متغیرهای فردی (مدل ۳ در رگرسیون) اضافه شدند.

رابطه ادراک دانشجویان شاهد از جو تحصیلی، ویژگی‌های فردی و خانوادگی آن‌ها با سازگاری اجتماعی

جدول ۲. اطلاعات توصیفی مربوط به پذیرش عنوان دانشجوی شاهد توسط دانشجویان شاهد

کل		خیر		بلی		ادراک دانشجویان شاهد از جو تحصیلی
درصد	فراوانی	درصد	فراوانی	درصد	فراوانی	
۱۰۰	۳۱۵	۵۸/۱	۱۸۳	۴۱/۹	۱۳۲	ناراحتی از اطلاع دیگران از سهمیه شاهد
۱۰۰	۳۱۵	۲۷	۸۷	۷۳	۲۲۸	نظر مثبت سایر دانشجویان
۱۰۰	۳۱۵	۵۱/۶	۱۶۲	۴۸/۴	۱۵۳	برخورد خوب اساتید
۱۰۰	۳۱۵	۴۳/۴	۱۳۷	۵۶/۶	۱۷۸	رابطه خوب سایر دانشجویان
۱۰۰	۳۱۵	۴۲/۶	۱۳۵	۵۷/۴	۱۸۰	اعتقاد برابری پیشرفت تحصیلی دانشجویان شاهد و غیرشاهد

جدول ۳. رگرسیون سلسله مراتبی سازگاری اجتماعی دانشجویان شاهد بر اساس متغیرهای ادراک از جو تحصیلی، متغیرهای خانوادگی و متغیرهای فردی

خلاصه مدل	تحلیل واریانس		ضرایب رگرسیون				مدل‌ها	
	R2	R	Sig	F	Sig	T		بتا
مدل ۱ متغیرهای ادراک از جو تحصیلی	۰/۰۸۰	۰/۲۸۳ a	۰/۰۰۱	۴/۶۰	۰/۰۴	۲/۰۶	۰/۱۴۶	رضایت از سهمیه شاهد
					۰/۰۲	۲/۲۸	۰/۱۵۳	نظر مثبت سایر دانشجویان
					۰/۰۳	۲/۰۸	۰/۱۴۹	نحوه برخورد اساتید
					۰/۸۴	-۰/۱۹	-۰/۰۱۴	رشته تحصیلی علوم انسانی
مدل ۲ متغیرهای خانوادگی دانشجویان	۰/۰۸۴	۰/۲۹ b	۰/۰۱	۲/۳۷	۰/۶۹	-۰/۳۹	-۰/۰۲۷	سن دانشجو هنگام شهادت پدر
					۰/۴۵	۰/۷۴	۰/۰۵۱	ازدواج مجدد مادر
					۰/۴۴	-۰/۷۷	-۰/۰۶۸	تحصیلات پدر
					۰/۸۱	۰/۲۲	۰/۰۲۰	تحصیلات مادر
مدل ۳ متغیرهای فردی دانشجویان	۰/۱۲۶	۰/۳۵۵ c	۰/۰۰۳	۲/۶۶	۰/۰۰۲	۳/۱۰	۰/۲۲	تاehl دانشجو
					۰/۷۰	-۰/۳۸	-۰/۰۲	جنسیت
					۰/۱۸	-۱/۳۱	-۰/۱۰	سن دانشجو

اضافه شده مدل ۳، متغیرهای فردی دانشجویان شاهد، ضریب رگرسیون ۶ درصد افزایش یافت و به $R=0/35$ رسید. معادله ضرایب رگرسیون پیش‌بینی کننده سازگاری

مربوط به برداشت دانشجویان از جو تحصیلی است. با افزایش متغیرهای مدل ۲، یعنی متغیرهای خانوادگی، مقدار ضریب رگرسیون حدود یک درصد افزایش یافت. با

دانشجویان شاهد با توجه به متغیرهای پیش‌بینی کننده‌ای که در سطح خطای کمتر از ۵ درصد معنی‌دار است به شرح زیر است:

(تاهل دانشجوی) $+0/22$ (نحوه برخورد اساتید) $+0/149$
(نظر مثبت سایر دانشجویان) $+0/15$ (رضایت از سهمیه شاهد) $+0/14$ = سازگاری اجتماعی

بحث و نتیجه‌گیری

یافته‌های پژوهش حاضر نشان داد که سه متغیر از متغیرهای مرتبط با ادراک دانشجویان شاهد از جو تحصیلی، دارای رابطه معنی‌دار با سازگاری اجتماعی هستند. متغیر اول رضایت از سهمیه شاهد است که به صورت ناراحت نشدن از اطلاع سایر دانشجویان از سهمیه شاهد مورد سوال قرار گرفته است. متغیر دوم نظر مثبت سایر دانشجویان نسبت به دانشجویان شاهد است که دارای ارتباط معنی‌دار با سازگاری اجتماعی دانشجویان شاهد است. متغیر سوم برخورد مثبت اساتید با دانشجویان شاهد است که از دیگر متغیرهای پیش‌بینی کننده سازگاری اجتماعی این دانشجویان به شمار می‌رود. همان‌طور که در معادله رگرسیون در بخش یافته‌ها ارائه شده است از چهار متغیر معنی‌دار پیش‌بینی کننده سازگاری اجتماعی، سه متغیر به برداشت دانشجویان شاهد از جو تحصیلی مربوط است. چهارمین پیش‌بینی کننده نیز به تاهل دانشجو مربوط می‌شود. عدم رابطه پیش‌بینی کنندگی متغیرهای خانوادگی با سازگاری اجتماعی دانشجویان شاهد، بیانگر عدم تاثیر متغیرهای جمعیت‌شناختی خانواده دانشجویان بر سازگاری اجتماعی آنها است. این یافته‌ها با یافته‌های حیدری [۱۲] و عسگری [۱۳] همسویی دارد. حیدری [۱۲] دریافت که ازدواج مجدد مادر هیچگونه رابطه معنی‌داری با وضعیت تحصیلی، عزت نفس و افسردگی دانش‌آموزان شاهد ندارد. عسگری [۱۳] نیز بین ازدواج مجدد مادر دانش‌آموزان شاهد و وضعیت روان‌شناختی و سازگاری اجتماعی این دانش‌آموزان رابطه معنی‌داری را بدست نیاورد.

از میان متغیرهای فردی، خانوادگی و ادراک دانشجویان شاهد از جو تحصیلی بیشترین سهم را در پیش‌بینی سازگاری اجتماعی، ادراک دانشجویان از جو تحصیلی است. در مورد این که چه عواملی با ادراک مثبت یا منفی دانشجویان شاهد از جو تحصیلی ارتباط دارد پژوهش‌های اندکی صورت گرفته است. اگرچه محیط دانشکده می‌تواند بر ادراک مثبت و یا منفی دانشجویان تاثیر بگذارد، اما خوش‌بینی و بدبینی دانشجویان نیز می‌تواند بر نحوه ادراک آنان تاثیر بگذارد. یافته‌های پژوهش حاضر تا حدودی با پژوهش چانگ، سانگ و یانگ [۶] همسو است. با توجه به این که متغیرهای خانوادگی مانند ازدواج مجدد مادر و نیز تحصیلات مادر و ناپدری دانشجوی شاهد رابطه معنی‌داری را با سازگاری نشان نداده است، می‌توان علت احتمالی آن را ورود فرزندان شاهد به دوره جوانی و تا حدودی تحول شخصیت آنها و کاهش وابستگی‌های عاطفی دوران کودکی دانست. نکته مهم در پژوهش حاضر، تاثیر متغیرهای مربوط به زمان حال دانشجویان است که با شرایط فعلی زندگی آنها مرتبط می‌باشد.

با توجه به اینکه پژوهش حاضر عمدتاً جنبه نظرسنجی از دانشجویان شاهد را داشته است لذا مقیاس ویژه‌ای برای سنجش ادراک دانشجویان ساخته نشده است، از این نظر پژوهش حاضر با محدودیت مواجه است. پیشنهاد می‌شود برای پژوهش‌های بعدی ضمن توسعه مقیاس ادراک دانشجویان از جو تحصیلی دانشگاه، رابطه خوش‌بینی و بدبینی دانشجویان شاهد با ادراک آنها از جو تحصیلی مورد مطالعه قرار گیرد. برداشت منفی دانشجویان شاهد از گروه همسالان و نیز اساتید ممکن است سازگاری اجتماعی دانشجویان را کاهش دهد. در دانشجویان شاهد هم برداشت مثبت و هم برداشت منفی وجود دارد. لذا پیشنهاد می‌شود که برای دانشجویان شاهد در دانشگاه‌ها، با برگزاری کارگاه‌های آموزشی نقش قضاوت دانشجویان شاهد را در سازگاری اجتماعی آنها تبیین کرد.

منابع

9. Santrock, J.W., & Warshak, R. A. (1979). Father Custody and social development in boys and girls. *Journal of social Issues*, 35 (4), 172-135. Wallerstein, J. S., & Kelly, J. B. (1980). *Surviving the breakup: how children and parents cope with divorce*. New York: Basic Books.
10. Santrock et al., 1982. J.W. Santrock, R.A. Warshak, C. Lindbergh and L. Meadows, Children's and parents' observed social behavior in stepfather families. *Child Development* 53 (1982), pp. 472-480.
۱۱. حیدری، احمد (۱۳۷۶). بررسی عوامل روانی، اجتماعی، آموزشی مؤثر بر وضعیت تحصیلی دانش‌آموزان شاهد مقطع راهنمایی استان همدان. طرح پژوهشی با همکاری دفتر تحقیق و پژوهش بنیاد شهید انقلاب اسلامی همدان، اداره تحقیقات و مطالعات.
۱۲. رحیمی، ناهید (۱۳۸۱). بررسی ناسازگاری‌های خانوادگی فرزندان دختر و پسر شاهد مشغول به تحصیل در مقطع متوسطه شهر بیرجند. دفتر پژوهش بنیاد شهید انقلاب اسلامی، پایان‌نامه کارشناسی ارشد، رشته روان‌شناسی دانشگاه آزاد اسلامی واحد بیرجند..
۱۳. عسگری، اکرم (۱۳۸۱). بررسی ازدواج مجدد همسران شهدا و تأثیر آن بر وضعیت روانی-اجتماعی، سازگاری و مشکلات تحصیلی فرزندان شاهد (اراک). طرح پژوهشی با همکاری دفتر تحقیق و پژوهش بنیاد شهید انقلاب اسلامی شهرستان اراک، اداره تحقیقات و مطالعات.
۱۴. مویدی، علی‌اکبر (۱۳۷۴). بررسی ازدواج مجدد همسران شهدا و تأثیر آن بر وضعیت روانی-اجتماعی آنان و وضعیت سازگاری و مشکلات تحصیلی فرزندان شاهد. پژوهشنامه دفتر مطالعات و تحقیقات معاونت پژوهش و ارتباطات فرهنگی-بنیاد شهید و امور ایثارگران. چاپ ۱۳۸۴.
1. Leong, F. T. L., Bonez, M. H., (1997). Coping styles as predictors of college freshman: The important of gender and living environment. *College student Journal*. Vol. 40, Issue 1.
2. Greenberg, J.S. (1996). *Comprehensive stress management*. Boston: McGraw-Hill.
3. Sevda, Aslan(2010). The relation between attachment and personal and social adjustment mediated by separation-individuation, *Procedia Social and Behavioral Sciences* 2 (2010) 4048-4053.
4. Mercer, S. H. & DeRosier, M. E. (2008). Teacher preference, peer rejection, and student aggression: A prospective study of transactional influence and independent contributions to emotional adjustment and grades. *Journal of School Psychology* 46, 661-685.
۵. معصومه رحمانیان - آسیه رئیسی (۱۳۸۲) بررسی و مقایسه میزان خودباوری و اعتماد به نفس دانش‌آموزان دانشجویان شاهد و غیرشاهد. پایان‌نامه کارشناسی ارشد. دانشگاه سیستان و بلوچستان
6. Chang, Edward, C and Sanna. Lwarence, J and Yang. Kye-Min(2003). Optimism, Pesimism, affectivity, and psychological adjustment in US and Korea: a test of mediation model-personality and individual difference. Vol. 34 p 1195-1208.
7. Guidubaldi, J., Perry, J. D., & Cleminshaw, H. K. (1983). The Legacy of Parental divorce: A nationwide study of family status and selected mediating variables on children's academic and social competencies. *School Psychology Review*, 2, 148-160.
8. Hetherington, E. M., Cox, M., & Cox, R. (1979). Family interaction and the social, emotional and cognitive development of children following divorce. In V. Vaughan & T. B. Brazelton (Eds.), *the family: Setting priorities*. New York: Science and medicine publishing.

۱۷. روشن، رسول (۱۳۶۹). بررسی مقایسه‌ای میزان شیوع افسردگی و اضطراب در دانشجویان شاهد و غیرشاهد در سطح دانشگاه‌های شهر تهران، پایان‌نامه‌ی کارشناسی ارشد، رشته‌ی روان‌شناسی، دانشگاه تربیت مدرس.

۱۸. خدایاری فرد، محمد؛ نصفت، مرتضی؛ غباری بناب، باقر؛ شکوهی یکتا، محسن و به‌پژوه، احمد (۱۳۸۱). عوامل مرتبط با سازگاری اجتماعی فرزندان جانباز و غیرجانباز شهر تهران. گزارش نهایی طرح پژوهشی زیر نظر بنیاد مستضعفان و جانبازان انقلاب اسلامی.

۱۵. جهاد دانشگاهی شهید چمران اهواز (۱۳۶۷). بررسی مسایل و مشکلات تحصیلی و رفتاری (شخصیتی، خانوادگی و اجتماعی) فرزندان معظم شهدا، اسرا، مفقودین و جانبازان شهرستان اهواز.

۱۶. داج، شیدا (۱۳۷۴). بررسی مقایسه وضعیت روان‌شناختی و عزت نفس دانش‌آموزان شاهد و غیرشاهد که مادرانشان ازدواج مجدد کرده یا ازدواج مجدد نکرده‌اند. پژوهشنامه دفتر مطالعات و تحقیقات معاونت پژوهش و ارتباطات فرهنگی بنیاد شهید و امور ایثارگران. چاپ ۱۳۸۴.

Archive of SID